Наукові перспективи
Видавнича група

НАУКА і ТЕХНІКА СЬОГОДНІ

№ 1(55)
2026



З Україною в серці!

Видавнича група «Наукові перспективи»

Всеукраїнська Асамблея докторів наук із державного управління

Асоціація науковців України

«Наука і техніка сьогодні»

№ 1(55) 2026

Київ – 2026

Publishing Group «Scientific Perspectives»

Ukrainian Assembly of Doctors of Sciences in Public Administration

Association of Scientists of Ukraine

"Science and technology today"

№ 1(55) 2026

Kyiv – 2026

ISSN 2786-6025 Online
УДК 001.32:1 /3](477)(02)

DOI: **https://doi.org/10.52058/2786-6025-2026-1(55)**

«Наука і техніка сьогодні» (Серія «Педагогіка», Серія «Право», Серія «Економіка», Серія «Фізико-математичні науки», Серія «Техніка»)»: журнал. 2026. № 1(55) 2026. С. 2785

Згідно наказу Міністерства освіти і науки України від 07.04.2022 № 320 журналу присвоєно категорію "Б" із економіки та педагогіки (спеціальності – 015 - Педагогічні науки; 076 - Економічні науки)

Згідно наказу Міністерства освіти і науки України від 06.06.2022 № 530 журналу присвоєно категорію "Б" із права (спеціальність – 081 Юридичні науки)

Згідно наказу Міністерства освіти і науки України від 10.10.2022 № 894 журналу присвоєно категорію "Б" із техніки (спеціальність - 122 Комп'ютерні науки)

Журнал видається за підтримки Міждержавної гільдії інженерів консультантів, Інституту філософії та соціології Національної Академії Наук Азербайджану (Баку, Азербайджан), громадської організації «Християнська академія педагогічних наук України» та громадської організації «Всеукраїнська асоціація педагогів і психологів з духовно-морального виховання»

Рекомендовано до видавництва Президією Всеукраїнської Асамблеї докторів наук з державного управління (Рішення від 26.01.2026, № 8/1-26)

Журнал включено до міжнародної наукометричної бази Index Copernicus (IC), міжнародної пошукової системи Google Scholar та до міжнародної наукометричної бази даних Research Bible



Головний редактор: **Сопілко Ірина Миколаївна** - доктор юридичних наук, професор, Відмінник освіти України, Лауреат Премії Президента України для молодих вчених, Лауреат Премії Верховної Ради України найталановитішим молодим ученим в галузі фундаментальних і прикладних досліджень та науково-технічних розробок, академік Академії наук вищої школи України, Заслужений юрист України (Київ, Україна)

Редакційна колегія:

- Бахов Іван Степанович — доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри іноземної філології та перекладу Міжрегіональної академії управління персоналом (Київ, Україна)
- Будник Вікторія Анатоліївна - кандидат економічних наук, професор, професор кафедри бізнес-логістики та транспортних технологій Державного університету інфраструктури та технологій (Київ, Україна)
- Войтасик Андрій Миколайович – кандидат технічних наук за спеціальністю системи та процеси керування, доцент кафедри електричної інженерії суднових та роботизованих комплексів Національного університету кораблебудування імені адмірала Макарова (м. Миколаїв, Україна), Віце-академік громадської наукової організації «Академія технічних наук України» (Івано-Франківськ, Україна)
- Волк Павло Павлович — доцент кафедри водної інженерії та водних технологій Національного університету водного господарства та природокористування (Рівне, Україна)
- Воробйов Яків Анатолійович – кандидат фізико-математичних наук, доцент кафедри математики, інформатики та інформаційної діяльності Ізмаїльського державного гуманітарного університету, учасник бойових дій, член громадської організації «Міжнародна фундація науковців та освітян», автор наукових публікацій та навчально-методичних матеріалів у галузі математики, прикладної математики, інформаційних технологій та педагогіки;
- Гирка Ольга Ігорівна - кандидат технічних наук, доцент, доцент кафедри товарознавства, митної справи та управління якістю Львівського торговельно-економічного університету (Львів, Україна)
- Гнатюк Сергій Олександрович - кандидат технічних наук, доцент,заступник декана факультету аеронавігації, електроніки та телекомунікацій Національного авіаційного університету (Київ, Україна)
- Дівізінюк Михайло Михайлович - доктор фізико-математичних наук, професор, Завідувач відділу Відділу цивільного захисту та інноваційної діяльності Державної установи"Інститут геохімії навколишнього середовища Національної академії наук України" (Київ, Україна)
- Дяденчук Альона Федорівна - кандидат технічних наук, старший викладач кафедри вищої математики і фізики Таврійського державного агротехнологічного університету імені Дмитра Моторного (Мелітополь, Україна)
- Забулонов Юрій Леонідович - доктор технічних наук, професор, Член-кореспондент НАН України, директор Державної установи «Інститут геохімії навколишнього середовища Національної академії наук України» (Київ, Україна)
- Ільїн Валерій Юрійович - доктор економічних наук, професор (Київ, Україна)

Анушкевич В.І. **913**
ПРИНЦИПИ РЕАЛІЗАЦІЇ ТРЕНІНГОВОЇ ПРОГРАМИ ФОРМУВАННЯ САМОРЕГУЛЯЦІЇ НАВЧАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ МАЙБУТНІХ ПСИХОЛОГІВ

Артемова Л.В., Загородня Л.П., Аторіна В.М. **925**
РОЗВИТОК ДОСЛІДНИЦЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ В МАЙБУТНІХ ДОКТОРІВ ФІЛОСОФІЇ ЗІ СПЕЦІАЛЬНОСТІ «ДОШКІЛЬНА ОСВІТА»

Башуцька О.С., Коляса П.І. **939**
ОХОРОНА ПРАЦІ В КАБІНЕТІ ІНФОРМАТИКИ ЗАКЛАДУ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ: РИЗИК-ОРІЄНТОВАНИЙ МЕТОДИЧНИЙ СУПРОВІД ЗАНЯТЬ

Бержанір А.Л., Фицик І.Д. **959**
ФОРМУВАННЯ ГРОМАДЯНСЬКОЇ ПОЗИЦІЇ ЗДОБУВАЧІВ ПІД ЧАС ВИВЧЕННЯ СОЦІАЛЬНО-ГУМАНІТАРНИХ ДИСЦИПЛІН: СОЦІАЛЬНО-ФІЛОСОФСЬКИЙ ВИМІР

Бикова О.І., Ніколенко К.В. **970**
ЕТИКА РЕАГУВАННЯ НА КОЛЕКТИВНУ ТРАВМУ В ПРОФЕСІЙНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ МАЙБУТНІХ ПРАВООХОРОНЦІВ

Білявець А.Я. **982**
АНАЛІЗ ПІСЛЯ ДІЇ ЯК КОМПОНЕНТ ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ З ВОГНЕВОЇ ПІДГОТОВКИ У ВИЩИХ ВІЙСЬКОВИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ

Бондар І.В. **994**
ДИДАКТИЧНІ УМОВИ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ У ГАЛУЗІ ІСТОРИЧНОЇ ТА ГРОМАДЯНСЬКОЇ ОСВІТИ В ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ ФАХОВИХ ДИСЦИПЛІН

Борис У.З. **1007**
УКРАЇНСЬКА ДИТЯЧА ПЕРІОДИКА ГАЛИЧИНИ МІЖВОЄННОЇ ДОБИ ЯК ЗАСІБ НЕФОРМАЛЬНОЇ ПРИРОДНИЧОЇ ОСВІТИ У ВИМІРІ СЬОГОДЕННЯ

УДК 316.42:37.013.42:1

https://doi.org/10.52058/2786-6025-2026-1(55)-959-969

Бержанір Анатолій Леонідович кандидат соціологічних наук, доцент кафедри соціальних і правових дисциплін, Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини, м. Умань, https://orcid.org/0000-0002-3224-5008

Фицик Ігор Дмитрович кандидат філософських наук, доцент кафедри соціальних і правових дисциплін, Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини, м. Умань, https://orcid.org/0000-0003-0035-6376

ФОРМУВАННЯ ГРОМАДЯНСЬКОЇ ПОЗИЦІЇ ЗДОБУВАЧІВ ПІД ЧАС ВИВЧЕННЯ СОЦІАЛЬНО-ГУМАНІТАРНИХ ДИСЦИПЛІН: СОЦІАЛЬНО-ФІЛОСОФСЬКИЙ ВИМІР

Анотація. У статті проведено соціально-філософський аналіз проблеми формування громадянської позиції здобувачів освіти на тлі сучасних суспільних змін. Визначено, що громадянське виховання є складним та багатогранним процесом, спрямованим на формування гармонійно розвиненої людини. Звернуто увагу на те, що зріла, цілісна особистість неможлива без сформованої громадянської позиції, яка відіграє системотворчу роль у структурі особистості.

Встановлено сутність громадянської позиції як комплексної характеристики особистості, яка включає її світоглядні переконання, цінності та практики соціальної взаємодії. Вона формується у процесі соціалізації та саморефлексії і виступає способом соціального самовизначення людини, передбачаючи активну залученість до суспільно-політичного життя.

Розкрито важливу роль соціально-гуманітарних дисциплін у становленні громадянської свідомості, формуванні ціннісних орієнтацій, національної самобутності та демократичної культури здобувачів вищої освіти. Саме ці компетентності складають підґрунтя для становлення громадянської активності, почуття соціальної відповідальності та здатності приймати обґрунтовані рішення в умовах сучасного суспільства. Такий підхід має велике значення для виховання здатності до усвідомленого вибору відповідальних і конструктивних дій у соціальному середовищі.

Вказано, що у процесі засвоєння соціально-гуманітарних дисциплін особливу увагу слід приділяти формуванню у свідомості здобувачів аксіологічних орієнтирів і цінностей. Цей аспект гуманітарної освіти спрямований на те, щоб

передати базові суспільні принципи та забезпечити їх розуміння, інтеграцію у систему особистих переконань та активного засвоєння через механізми інтеріоризації.

Виокремлено важливість використання під час освітнього процесу різноманітних методичних підходів, які сприяють формуванню у здобувачів освіти комплексних навичок глибокого аналізу суспільних процесів і соціальних явищ. Це включає розвиток уміння не лише розуміти й оцінювати чинники соціального впливу, але й ефективно застосовувати ці методи на практиці. Майбутні фахівці мають не лише усвідомлювати власну значущість як активних учасників суспільного життя, але й розуміти необхідність самопізнання, пошуку шляхів особистісного розвитку і досягнення професійної самореалізації.

Ключові слова: громадянська позиція, особистість, освіта, здобувачі вищої освіти, громадянська свідомість, соціально-гуманітарні дисципліни, соціально-філософський вимір, аксіологічні цінності.

Berzhanir Anatolii Leonidovych Candidate of Sociological Sciences, Associate Professor of the Department of Social and Legal Disciplines, Pavlo Tychyna Uman State Pedagogical University, Uman, https://orcid.org/0000-0002-3224-5008

Fytsyk Ihor Dmytrovych Candidate of Philosophical Sciences, Associate Professor of the Department of Social and Legal Disciplines, Pavlo Tychyna Uman State Pedagogical University, Uman, https://orcid.org/0000-0003-0035-6376

FORMATION OF CITIZENSHIP OF APPLICANTS DURING THE STUDY OF SOCIAL AND HUMANITARIAN DISCIPLINES: SOCIO-PHILOSOPHICAL DIMENSION

Abstract. The article provides a socio-philosophical analysis of the problem of forming the civic position of education seekers against the background of modern social changes. It was determined that civic education is a complex and multifaceted process aimed at the formation of a harmoniously developed person. Attention is drawn to the fact that a mature, integral personality is impossible without a formed civic position, which plays a system-creating role in the personality structure.

The essence of civic position as a complex characteristic of an individual, which includes his worldview beliefs, values and practices of social interaction, has been established. It is formed in the process of socialization and self-reflection and acts as a way of social self-determination of a person, providing for active involvement in social and political life.

The important role of social and humanitarian disciplines in the formation of civic consciousness, the formation of value orientations, national identity and democratic culture of higher education seekers is revealed. It is these competencies that form the basis for the formation of civic activity, a sense of social responsibility and the ability to make informed decisions in the conditions of modern society. This approach is of great importance for fostering the ability to consciously choose responsible and constructive actions in the social environment.

It is indicated that in the process of assimilation of social and humanitarian disciplines, special attention should be paid to the formation of axiological orientations and values in the minds of the acquirers. This aspect of humanitarian education aims to convey basic social principles and ensure their understanding, integration into the system of personal beliefs and active assimilation through internalization mechanisms.

The importance of using various methodical approaches during the educational process, which contribute to the formation of comprehensive skills of in-depth analysis of social processes and social phenomena among education seekers, is highlighted.

This includes the development of the ability not only to understand and evaluate factors of social influence, but also to effectively apply these methods in practice. Future specialists should not only be aware of their own importance as active participants in social life, but also understand the need for self-knowledge, finding ways of personal development and achieving professional self-realization.

Keywords: civic position, personality, education, students of higher education, civic consciousness, socio-humanitarian disciplines, socio-philosophical dimension, axiological values.

Постановка проблеми. Сучасне суспільство переживає масштабні трансформаційні процеси, що тісно пов’язані із глобалізацією, демократизацією та стрімким розвитком інформаційних технологій. Усе це спричиняє значне підвищення ролі освіти, яка постає як один із ключових соціальних інститутів, здатних формувати громадянську свідомість і морально-етичну орієнтацію особистості.

У цьому контексті особливої ваги набуває питання розвитку громадянської позиції у здобувачів освіти як суттєвої складової сутності їхньої особистості. Цей компонент характеризується готовністю до відповідальної соціальної діяльності та осмисленої участі у житті суспільства. Сучасна реальність, насичена інформаційними технологіями, ставить перед людиною складне завдання не лише адаптуватися до постійних суспільних змін, але й знайти свій власний шлях, визначитися зі своєю життєвою місією та громадянською стратегією.

В українському контексті значущість цієї проблематики зростає у зв'язку з актуальними викликами національного державотворення, зміцненням громадянського суспільства, осмисленням та переоціненням історичної пам'яті, а також необхідністю утвердження принципів демократії та загальнолюдських цінностей.

У цих умовах особливу роль відіграють соціально-гуманітарні дисципліни, які виконують подвійну функцію – вони не лише формують знання, але й сприяють генези світоглядних орієнтирів. Завдяки цьому вони впливають на становлення особистості як активного і відповідального громадянина, здатного свідомо приймати важливі рішення. Таким чином, ці дисципліни стають важливим чинником не лише у контексті професійної підготовки здобувачів, але й у формуванні їхнього громадянського світогляду.

Соціально-філософський аспект цього питання дає змогу глибше усвідомити освіту як багатогранний простір, у якому здійснюється формування соціальної суб'єктності, утвердження ідеалів свободи та відповідальності, а також вироблення особистісних цінностей і життєвих орієнтирів. Саме ці принципи є фундаментом повноцінної участі людини у громадянському житті та створенні сучасного демократичного суспільства. Через призму таких концепцій освіта постає не просто як процес отримання знань, але й як всебічне удосконалення особистості, її підготовка до активної участі у складному й динамічному світі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Формування громадянської позиції особистості виступає об'єктом міждисциплінарних досліджень у філософії, соціології, педагогіці, політології.

Теоретичні і практичні аспекти формування громадянських якостей та їх ролі у ментальному розвитку особистості і суспільства розглянуто у наукових працях І. Беха, А. Бухуна, Г. Васяновича, О. Вишневського, П. Вербицької, Н. Власової, П. Волошина, Я. Грицака, Ю. Завалевського, С. Золотухіної, В. Івашковського, В. Кизенка. О. Киричук, В. Кременя, І. Кучинської, Л. Паніної, В. Поплужного, Г. Пономарьової, О. Рацула, О. Сухомлинської, С. Ткачової, В. Хмелька, О. Шестопалюк, М. Шульги, І. Щербака та інших учених.

Вітчизняні науковці Р. Арцишевський, Н. Бібік, В. Бутенко, В. Громовий, Л. Губерський, О. Дем'янчук, І. Жадан, І. Зязюн, М. Ілляш, В. Іванчук, О. Кирилович, А. Ковтонюк, Н. Коляда, І. Костюк, О. Кравченко, О. Кузьменко, Т. Куниця, У. Ляшенко, С. Маланчук, О. Мокрогуз, А. Мороз, А. Набокова, В. Оржехівський, О. Пометун, Т. Романів, Н. Скотна, І. Тараненко, М. Чепіль, Т. Шевчук та інші досліджували механізми та особливості функціонування системи громадянської освіти в умовах демократичного суспільства, вбачаючи у ній основу формування соціальної зрілості молоді.

Філософська інтерпретація та освітньо-соціальний контекст становлення громадянських цінностей молоді стали предметом наукового аналізу В. Андрущенка, І. Бекешкіної, Є. Головахи, В. Кременя, С. Кримського, М. Михальченка, І. Огнев'юка, І. Предборської, О. Смолінської, М. Поповича, О. Якуби та інших дослідників.

Підвищення значущості громадянського суспільства для перспектив прогресивного розвитку держави обумовлює потребу продовження наукового обгрунтування напрямів і шляхів створення громадянських цінностей і позицій молоді. Застосування філософсько-методологічного підходу забезпечить дослідження фундаментальних засад і стратегії подальшого впровадження системи формування громадянської позиції майбутніх фахівців.

Метою статті є соціально-філософське осмислення впливу соціально-гуманітарних дисциплін на процес формування активної громадянської позиції здобувачів освіти, що виступає рушієм їх майбутньої активної соціальної діяльності, усвідомлення своїх прав, обов'язків і місця у сучасному українському суспільстві.

Виклад основного матеріалу дослідження. Підвищення інтересу молоді до питань, пов'язаних із політикою, участю у суспільному житті можна пояснити зростаючим почуттям її причетності до соціальних процесів, а також усвідомленням власної ролі у функціонуванні суспільства. Такий інтерес набуває особливої актуальності на тлі сучасного етапу державотворення, що відбувається у державі й впливає на його політичні та соціально-економічні аспекти. Молодь усе частіше проявляє ініціативу не лише в усвідомленні своїх прав та обов'язків як громадян, але й у реальній активній участі у громадських ініціативах, які вже стали частиною їхньої повсякденної діяльності.

Великій частині сучасної української молоді притаманні ініціативність, відповідальність, готовність до прийняття сміливих рішень, жертовність тощо. Одночасно з цим спостерігається значне поширення глибокого розуміння важливості свідомої участі у житті громади та впливу на суспільні процеси.

Громадянське виховання є багатогранним процесом формування усебічно розвиненої особистості молодої людини через розвиток її відповідальності, моральних якостей та громадської свідомості. Важливо зазначити, що справжню психологічно зрілу та цілісну особистість складно уявити без сформованої громадянської позиції. Це обумовлено тим, що вона виконує системотворчу функцію у структурі особистості, стимулюючи розвиток емоційної чуйності, удосконалення когнітивних здібностей, формування моральних і духовних цінностей, а також сприяє соціалізації та усвідомленню свого місця у житті країни. Академік В. Кремень [1] переконаний: «В сучасних умовах суттєво актуалізується ще одна функція навчального процесу – навчити

людину використовувати отримані знання у своїй практичній діяльності – професійній, громадсько-політичній, побуті та інше».

Активна громадянська позиція, на думку Н. Власової [2], – це сформоване світоглядом стале духовно-практичне ставлення людини до дійсності, суспільства та самої себе як його частини й відповідна дієва реакція, яка має відображення в різних формах суспільного життя та людської життєдіяльності, об'єднуючи їх у єдине ціле.

Т. Куниця [3] стверджує: «Громадянська позиція – це складне соціально-психологічне утворення, що може розглядатися з погляду змісту, суспільної значущості, дієвого вияву в життєдіяльності особистості.

Важливими складовими сформованості відповідальної громадянської позиції є здатність аналізувати сучасні процеси та ситуації, обирати адекватні форми і способи дії у непередбачуваних ситуаціях; відповідальність за результати власної діяльності; самостійність суджень і самостійність мислення, відстоювання власних переконань; цілеспрямованість, дисциплінованість, наполегливість, а також активні і конкретні дії та вчинки громадянського спрямування».

Здійснивши аналіз наукової літератури філософсько-соціального спрямування, можна стверджувати, що громадянська позиція визначається як комплексна характеристика особистості, що об'єднує її світоглядні переконання, цінності і практики соціальної взаємодії. Вона, будучи результатом тривалого процесу соціалізації та саморефлексії, виступає способом соціального самовизначення людини у системі суспільних відносин, передбачаючи активну участь у суспільно-політичному житті.

Формування громадянської позиції особистості є украй важливою педагогічною проблемою, яка відображає внутрішнє прагнення людини до становлення демократії, до гуманізації суспільства, а також внутрішню готовність докладати активні зусилля для розвитку і процвітання своєї Батьківщини. Рівень громадянської позиції визначає загальнокультурний рівень розвитку особистості і, як наслідок, цивілізоване функціонування громадянського суспільства і держави в цілому [4].

У Концепції розвитку громадянської освіти в Україні вказано: «У формальній освіті громадянські компетентності набуваються під час освітнього процесу, позанавчальної діяльності, зокрема, в органах учнівського та студентського самоврядування, у партнерстві з громадськими об'єднаннями. У системі вищої освіти:

– формування здатності реалізувати свої права і обов'язки як члена суспільства, усвідомлювати цінності громадянського (вільного демократичного) суспільства та необхідності його сталого розвитку, верховенства права, прав і свобод людини і громадянина в Україні;

– формування здатності зберігати та примножувати моральні, культурні, наукові цінності і досягнення суспільства на основі розуміння історії та закономірностей розвитку предметної області, її місця у загальній системі знань про природу і суспільство та у розвитку суспільства, техніки і технологій, використовувати різні види та форми рухової активності для активного відпочинку та ведення здорового способу життя;

– формування загальних компетентностей, передбачених стандартами вищої освіти для кожної спеціальності» [5].

Особливе місце у становленні людини як свідомого соціального суб'єкта посідають соціально-гуманітарні дисципліни, адже вони спрямовані на стимулювання розвитку рефлексії, самосвідомості, здатності до критичного мислення. Власне ці навички забезпечують фундаментальні основи для формування громадянської активності та відповідальності.

Аналізувати історичний досвід, усвідомлювати сутність соціальних конфліктів чи досліджувати багатство культурних смислів є надзвичайно важливою частиною освітнього процесу, оскільки це сприяє вихованню здатності до зваженого, обміркованого вибору та відповідальних соціальних дій.

Соціально-гуманітарні дисципліни доцільно розглядати як унікальний інтегративний простір розвитку громадянської свідомості та становлення людини у суспільстві. Усі вони поєднані спільною метою – осмисленням суспільства як гармонізованого, складного і багаторівневого соціального організму. Ці дисципліни відіграють важливу роль у формуванні історичної пам'яті та національної ідентичності, яка є основою самосвідомості суспільства; пояснюють функціонування різноманітних соціальних інститутів, позначаючи їх місце в житті громади; активно сприяють становленню високого рівня громадянської культури.

Таким чином, під час освітнього процесу, який відбувається у закладах вищої освіти здобувачі закладають фундаментальні підвалини для формування власних громадянських позицій. Як зазначає В. Бутенко [6], «завдання викладачів вищої школи полягає в тому, щоб на основі наукової інформації формувати в студентів систему громадянських понять, уявлень, поглядів, створювати міцну основу для формування громадянського світогляду, глибокого усвідомлення історичних, політичних, правових, культурологічних закономірностей становлення громадянського суспільства, демократичних, правових відносин між людьми в системі освіти, виробництва та відпочинку».

Так, наприклад, в Уманському державному педагогічному університеті імені Павла Тичини освітньо-професійною програмою «Середня освіта (Історія)» (ступінь вищої освіти – магістр, предметна спеціальність – історія та громадянська освіта) визначена необхідність формування програмної

компетентності – «Здатність людини активно, відповідально й ефективно реалізовувати громадянські права та обов'язки з метою розвитку демократичного громадянського суспільства, гармонійне поєднання особистих інтересів з потребами суспільства, участь у функціонуванні демократичних інститутів (громадянська компетентність)» [7]. Передбачено, що досягнення цих завдань відбувається шляхом вивчення здобувачами освітніх компонентів: «Філософія та соціологія освіти», «Україна: історія, культура, ментальність», «Історія міжнародних відносин», «Культурно-історичний розвиток світових цивілізацій», «Історія української державності».

У межах компетентнісного підходу, вважає А Набокова [8], загальну структуру громадянської компетентності можна описати як сукупність наступних компонентів:

– громадянознавчі знання, тобто знання, які в цілому стосуються філософських, культурних, політичних, економічних, правових, соціальних і морально-етичних аспектів суспільного життя;

– громадянські вміння та навички як необхідна умова для соціалізації особистості урізних сферах життя суспільства в цілому та держави зокрема;

– громадянські цінності, установки та ставлення, у тому числі національні, демократичні та загальнолюдські.

Важливим тут є застосування різноманітних методичних прийомів для вироблення у здобувачів навичок аналізу суспільних процесів і явищ, умінь розуміти і використовувати методи соціального впливу, готовності брати на себе відповідальність за свої рішення тощо. Майбутні фахівці повинні усвідомлювати власну соціальну значущість і відповідальність, розуміти актуальність самореалізації та саморозвитку [9].

Становлення громадянської позиції майбутніх фахівців з вищою освітою вимагає переорієнтації від репродуктивних методів навчання на використання діалогових та рефлексивних підходів. До ефективних практик у сфері освіти можна віднести:

– проведення філософських і суспільно-політичних дискусій;

– аналіз та обговорення соціально значущих кейсів;

– участь у проєктній та волонтерській діяльностях;

– поєднання формальної й неформальної освіти.

Під час вивчення соціально-гуманітарних дисциплін важливо також забезпечити творення у свідомості здобувачів аксіологічних цінностей. Такий вимір гуманітарної освіти має на меті не лише передачу ключових суспільних основ, але й їхнє глибоке освоєння та впровадження у ментальність здобувачів освіти через процес інтеріоризації.

Гуманітарні дисципліни виступають ефективним інструментом для формування цілісного уявлення про фундаментальні цінності демократичного

суспільства. Саме завдяки цим наукам здобувачі отримують можливість не тільки осягнути їх значущість, але й навчитися застосовувати їх на практиці у конкретних життєвих ситуаціях.

Для науково-педагогічних працівників закладів вищої освіти актуальним є використання системи методичних підходів щодо розгляду цінностей не як абстрактних понять, а як орієнтирів, які спрямовують реальну практичну діяльність особистості. У такому контексті процес формування громадянської позиції набуває глибшого змісту, оскільки він охоплює усвідомлення й прийняття індивідом своїх суспільних дороговказів. Це стає центром процесу ціннісного самовизначення особистості, що дозволяє сприяти гармонійному її розвитку та інтеграції у соціум на основі спільних ідеалів.

Висновки. Процес формування громадянської позиції здобувачів вищої освіти є складним і багатогранним соціальним явищем, яке інтегрує у собі онтологічні, гносеологічні, аксіологічні та комунікативні аспекти. Він потребує врахування глибоких взаємозв'язків між особистісними цінностями, пізнавальним досвідом, суспільними нормами та здатністю до спілкування і співпраці у соціумі.

Важливу роль у цьому процесі відіграють соціально-гуманітарні дисципліни, які виступають основою для формування світоглядних орієнтацій здобувачів освіти. Вони сприяють розвитку критичного мислення, формують осмислене ставлення до суспільних процесів та допомагають розвивати особистість як активного й відповідального члена громадського життя.

Зміцнення соціально-філософського аспекту гуманітарної освіти набуває особливого значення в умовах сучасної України. Це є передумовою формування зрілого громадянського суспільства, що базується на демократичних цінностях. У сучасній освітній парадигмі акцент на таких аспектах стає необхідним елементом для забезпечення стабільного й прогресивного розвитку суспільства.

Формування громадянської позиції є складним і тривалим процесом, який потребує соціально-філософського осмислення, системного підходу, сучасного перегляду змісту гуманітарної освіти та широкого впровадження новітніх технологій, методів навчання тощо.

Перспективним напрямком подальших наукових досліджень може стати зміцнення теоретико-методологічних засад створення цілісної моделі громадянської освіти, яка інтегрує соціально-гуманітарні дисципліни з практичною суспільною діяльністю молоді.

Література:

1. Кремень В. Якісна освіта і нові вимоги часу. *Директор школи, ліцею, гімназії*. 2013. № 4. С. 4–11. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/dslg_2013_4_3 (дата звернення: 12.01.2026).

2. Власова Н. Ф. Сутність поняття «громадянська позиція» та шляхи її формування. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*. 2016. Вип. 51. С. 110–117. URL: https://is.gd/HeAJB2 (дата звернення: 12.01.2026).

3. Куниця Т. Ю. Теоретичні засади формування відповідальної громадянської позиції підлітків. *Особистість у просторі виховних інновацій*: матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. Ін-ту проблем виховання НАПН України за 2018 рік. Івано-Франківськ, 2018. С. 190–194. URL: https://is.gd/iiv9Hz (дата звернення: 14.01.2026).

4. Маланчук С. Формування громадянської позиції як складової громадянської компетентності здобувачів фахової передвищої освіти. *Актуальні питання гуманітарних наук.* 2024. Вип. 78. Т. 2. С. 249–257. URL: https://aphn-journal.in.ua/archive/78_2024/part_2/78-2_2024.pdf#page=249 (дата звернення: 14.01.2026).

5. Концепція розвитку громадянської освіти в Україні: схвалено розпорядженням Кабінету Міністрів України від 3 жовтня 2018 р. № 710-р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/710-2018-%D1%80#Text (дата звернення: 14.01.2026).

6. Бутенко В. Громадянське виховання студентів як пріоритетний напрям діяльності вищого технічного навчального закладу. *Витоки педагогічної майстерності*. 2012. Вип. 9. С. 18–26. URL: https://is.gd/Dknn3S (дата звернення: 15.01.2026).

7. Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини. Освітньо-професійна програма «Історія та археологія». Умань, 2021. 25 с. URL: https://is.gd/Usxmtk (дата звернення: 15.01.2026).

8. Набокова А. Розвиток громадянської компетентності здобувачів вищої освіти у контексті цивілізаційних викликів сучасності. *Українознавчий альманах*. 2024. Вип. 35. С. 62–69. URL: https://www.ukralmanac.univ.kiev.ua/index.php/ua/article/view/557/547 (дата звернення: 16.01.2026).

9. Бержанір А. Л. Теоретико-методичні основи використання компетентнісного підходу у викладанні соціально-гуманітарних дисциплін. *Вісник науки та освіти. Серія «Педагогіка».* 2024. № 2(20). С. 598–607. URL: http://perspectives.pp.ua/index.php/vno/article/view/9597/9650 (дата звернення: 16.01.2026).

References:

1. Kremen, V. (2013) Yakisna osvita i novi vymohy chasu [Quality education and new time requirements]. *Dyrektor shkoly, litseiu, himnazii – Director of school, lyceum, gymnasium*, 4, 4–11. Retrieved from http://nbuv.gov.ua/UJRN/dslg_2013_4_3 [in Ukrainian].

2. Vlasova, N. F. (2016) Sutnist poniattia «hromadianska pozytsiia» ta shliakhy yii formuvannia [The essence of the concept of «civic position» and ways of its formation]. *Pedahohika formuvannia tvorchoi osobystosti u vyshchii i zahalnoosvitnii shkolakh – Pedagogy of creative personality formation in higher and secondary schools*, 51, 110–117. Retrieved from https://is.gd/HeAJB2 [in Ukrainian].

3. Kunytsia, T. Yu. (2018) Teoretychni zasady formuvannia vidpovidalnoi hromadianskoi pozytsii pidlitkiv [Theoretical foundations of the formation of a responsible civic position of teenagers]. *Osobystist u prostori vykhovnykh innovatsii – Personality in the space of educational innovations* : Proceedings of the All-Ukrainian scientific and practical conference of the Institute of Educational Problems of the National Academy of Sciences of Ukraine (pp. 190–194). Retrieved from https://is.gd/iiv9Hz [in Ukrainian].

4. Malanchuk, S. (2024) Formuvannia hromadianskoi pozytsii yak skladovoi hromadianskoi kompetentnosti zdobuvachiv fakhovoi peredvyshchoi osvity [Formation of civic position as a component of civic competence of applicants of professional preliminary higher education].

Aktualni pytannia humanitarnykh nauk – Actual issues of humanities, 78, 249–257. Retrieved from https://aphn-journal.in.ua/archive/78_2024/part_2/78-2_2024.pdf#page=249 [in Ukrainian].

5. Kontseptsiia rozvytku hromadianskoi osvity v Ukraini [The concept of the development of civic education in Ukraine]. (2018, October 3). Retrieved from https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/710-2018-%D1%80#Text [in Ukrainian].

6. Butenko, V. (2012) Hromadianske vykhovannia studentiv yak priorytetnyi napriam diialnosti vyshchoho tekhnichnoho navchalnoho zakladu [Civic education of students as a priority area of activity of a higher technical educational institution]. *Vytoky pedahohichnoi maisternosti – Origins of pedagogical skill*, 9, 18–26. Retrieved from https://is.gd/Dknn3S [in Ukrainian].

7. Umanskyi derzhavnyi pedahohichnyi universytet imeni Pavla Tychyny. (2021). Osvitno-naukova prohrama «Istoriia ta arkheolohiia» [Educational and professional program «History and Archeology»]. Retrieved from https://is.gd/Usxmtk [in Ukrainian].

8. Nabokova, A. (2024) Rozvytok hromadianskoi kompetentnosti zdobuvachiv vyshchoi osvity u konteksti tsyvilizatsiinykh vyklykiv suchasnosti [Development of civic competence of higher education seekers in the context of modern civilizational challenges]. *Ukrainoznavchyi almanakh – Ukrainian studies almanac*, 35, 62–69. Retrieved from https://www.ukralmanac.univ.kiev.ua/index.php/ua/article/view/557/547 [in Ukrainian].

9. Berzhanir, A. L. (2024) Teoretyko-metodychni osnovy vykorystannia kompetentnisnoho pidkhodu u vykladanni sotsialno-humanitarnykh dystsyplin [Theoretical and methodological foundations of the use of the competence approach in the teaching of social and humanitarian disciplines]. *Visnyk nauky ta osvity. Seriia «Pedahohika» – Bulletin of Science and Education. Series «Pedagogy»,* 2(20), 598–607. Retrieved from http://perspectives.pp.ua/index.php/vno/article/view/9597/9650 [in Ukrainian].